

Stavba vrtca naj bo preprosta, zadržana, odprta, iskriva, radoživa, pretočna, zavetna – kot taka sodi v okvir prave arhitekture

Kristina Dešman, Špela Nardoni Kovač, Damjana Zaviršek Hudnik

Na vprašanja uredništva revije AB je odgovarjala Janja Barši, arhitektka, zaposlena v Sektorju za investicije v predšolsko in šolsko infrastrukturo Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ). Pri vprašanjih o stališčih ministrstva, povezanih s prostorsko problematiko v vzgojno-izobraževalnih zavodih (VIZ), konkretnije v vrtcih ali osnovnih šolah, ki so njeno delovno področje, se srečuje s težavami, saj gre za kompleksno področje, na katerem doslej sistemsko še ni bila vzpostavljena ustrezna koordinacija. Čeprav se vprašanja navezujejo na stavbe vrtcev, sogovornica ne more zaobiti primerjav s stavbami osnovnih šol – zlasti zaradi izrazitih prostorskih nesorazmerij, ki kažejo, da so vrtci danes kategorija stavb z največjim pomanjkanjem zmogljivosti. In še en razlog obstaja za stalno primerjavo: pri načrtovanju in gradnji tako vrtčevskih kot šolskih stavb gre za zelo sorodno problematiko. To je poskušala obrazložiti v pričujočem prispevku.

Kakšna je vloga vašega sektorja?

Da bi odgovorila na vaše vprašanje, moram najprej predstaviti organizacijsko shemo MIZŠ, saj notranja struktura institucije v marsičem določa tudi njeno delovanje. Organizacijska enota Direktorat za investicije je v šolski vertikali pristojna za investicije od vrtcev do visokega šolstva in znanosti. Deli se na dva sektorja: Sektor za investicije v predšolsko in šolsko infrastrukturo (ukvarja se z investicijami v vrtce, osnovno šolstvo, srednje šolstvo, zavode in dijaške domove) ter Sektor za investicije v visokošolsko in znanstveno infrastrukturo (pristojen je za investicije v višje nivoje šolske vertikale). Pojem investicije zajema širok spekter problematike z enotnim ciljem, ki se v jeziku šolskega resorja imenuje »zagotavljanje prostorskih pogojev za delovanje VIZ«. Direktorat za investicije je torej služba, ki skrbi za uresničevanje tega cilja na več načinov: s programi (so)financiranja investicij, s pripravo in usklajevanjem projektov, z letnim razpisovanjem vzdrževalnih del, s preverjanjem prostorskih pogojev pri vpisu v razvid javnih programov VIZ, z upravljanjem stavbnega fonda VIZ v lasti MIZŠ, z urejanjem lastniških, najemnih in drugih razmerij. Zakonodaja, ki jo je potrebno spoštovati v investicijski službi, nastaja znotraj ali zunaj resorja in zajema poleg področja šolstva in javnih financ še vso zakonodajo s področij gradnje, urejanja prostora, varovanja kulturne in naravne dediščine, varovanja zdravja in okolja, pravnolastniška razmerja pri nepremičninskem premoženju ter vso drugo zakonodajo, ki se navezuje na specifično lokacijo oz. formalnopravno stanje posameznega objekta VIZ.

V okviru Sektorja za investicije v predšolsko in šolsko infrastrukturo, kamor sodijo glede na šolsko vertikalo investicije v vrtce, je treba izpostaviti še dodatno delitev, ki prav tako odločilno vpliva na notranje delovanje MIZŠ, predvsem na programe (so)financiranja kot tudi notranja razmerja in prioritete. Gre za vprašanje ustanoviteljstva VIZ, ki je skladno s šolsko zakonodajo razdeljeno med občine in državo ter je zato osnova za delitev lastništva oz. nosilcev investicij. V pristojnosti občin je ustanavljanje javnih vrtcev, osnovnih in glasbenih šol ter domov za učence, medtem ko je ustanovitelj javnih gimnazij, poklicnih, srednjih tehniških in strokovnih šol, višjih strokovnih šol, zavodov za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami ter dijaških domov v pristojnosti države. Morda velja

navesti podatek, da obsegajo obstoječe stavbe VIZ skupno 3,965 mio m², od tega je okvirno 40 % površin državnih ter 60 % občinskih (vir: Dolgoročna strategija za spodbujanje naložb energetske prenoje stavb, Ministrstvo za infrastrukturo, maj 2015, str. 18).

Skladno s shemo ustanoviteljstva potekajo programi (so)financiranja investicij: za državne investicije v srednje šole, zavode in dijaške domove je investitor MIZŠ, in tukaj gre praviloma za financiranje v celoti, medtem ko potekajo pri občinskih investicijah v vrtce in osnovno šolstvo programi sofinanciranja na podlagi zakona o financiranju občin. Logično je, da imajo pri dodeljevanju proračunske pogače programi financiranja državnih investicij prednost pred programi sofinanciranja občinskih investicij, še posebej v obdobju zares radikalnih redukcij proračunskih investicijskih sredstev. Zato je ostal program sofinanciranja vrtcev iz državnega proračuna v zadnjih letih komaj še pri življenju.

Kako se financira vrtce oz. kakšen je odnos med občinskim financiranjem in programom ministrstva?

Program sofinanciranja investicij v vrtce je bil v zadnjih dveh desetletjih po višini dodeljenih sredstev v razmerju do drugih programov v okviru investiranja iz proračuna MIZŠ vedno najbolj skromen. Ker se moje delo navezuje na t. i. občinske investicije, lahko podam primerjavo med obema programoma sofinanciranja investicij v vrtce ter v osnovno šolstvo. Obstajata dva razloga za vseskozi relativno nizek znesek v programu sofinanciranja investicij v vrtce: prvič, gre za občinsko investicijo, kot pri investicijah v osnovno šolstvo, vendar gre, drugič, tudi za razliko do osnovnega šolstva, ki je v tem, da vključitev otroka v vrtec ni obvezna kot v primeru osnovne šole, torej gre za razliko med obvezno in neobvezno dejavnostjo. Zato razpoložljiva sredstva v programu sofinanciranja investicij v vrtce v obdobju 1995–2014, ki so skupaj znašala 20,2 mio eur za 145 projektov, niso dosegla niti 10 % vrednosti sofinancerskih sredstev, v istem obdobju namenjena investicijam v osnovno šolstvo (204,2 mio eur za 600 projektov).

Razmerje višine investicijskih sredstev za vrtce ali osnovno šolstvo v proračunu MIZŠ pa je manj razumljivo po letu 2008, ko je bilo končano obdobje postopnega uvajanja 9-letnega osnovnega šolanja in je bil na celotnem ozemlju Slovenije uveljavljen enoizmenski pouk. To pomeni, da je bila dosežena zmogljivost stavb osnovnih šol, ki je bolj ali manj ustrezala potrebam. V strokovni službi smo od leta 2008 naprej ob vsaki pripravi proračuna predlagali prerazporeditev sredstev s programa sofinanciranja investicij v osnovno šolstvo na program sofinanciranja investicij v vrtce, da bi podprli občine pri zagotavljanju zadostnih površin v vrtcih ob povečanju stopnje vključenosti otrok. Podpora občinam bi bila še posebej nujna po uveljavitvi določila o brezplačni vključitvi drugega otroka v vrtec. Vendar predlogi vedno znova niso bili sprejeti. To štejem za neuspeh resorja, ki ga gre po mojem mnenju pripisati notranjim delitvam po sektorjih, stalnemu boju med njimi, kdo bo znal upleniti večji kos proračunske pogače, na vrhu pa vodstvu, ki v proračunskih bitkah tovrstnim predlogom ni pripisalo ustre-

zne teže ne glede na dejstva, poročila strokovne službe, močan medijski pritisk v tistem obdobju ali druge argumente.

Dokaz, ki kaže na res zaskrbljujoče nekoordinirano notranje delovanje institucije in neposredno zadeva prostorsko problematiko, je hkratno uspešno uveljavljanje politike povečanja stopnje vključenosti otrok v predšolsko vzgojo po evropskih smernicah. V izjemno kratkem času je bila v Sloveniji dosežena visoka stopnja vključenosti otrok v vrtce (po podatkih SURS z 58.127 otrok v letu 2006 na 84.750 otrok v letu 2014), v osmih letih torej za 45,80 % povečano število otrok, vključenih v vrtce, kar je načeloma dobro. Vendar ni prav, da na sistemski ravni ni bilo vzporedno poskrbljeno za več podpore občinam pri povečevanju prostorskih zmogljivosti javnih vrtcev. Občine so v tem pogledu v preveliki meri ostale prepuščene same sebi. Povečanje vključenosti otrok v vrtce se je dosegalo na drugačne načine, z dvema sistemskima ukrepoma: z večanjem normativno določenega števila otrok na oddelek ter z dopuščanjem zmanjšanja notranje igralne površine na otroka oz. s podaljševanjem obdobja za doseganje 3 m² notranje igralne površine za otroka. Država potemtakem občinam ni stopila naproti z izdelano strategijo, s pomočjo katere bi lahko dosegle ustrezne prostorske pogoje ob povečanem vpisu otrok v vrtce. V veljavo sta stopila opisana ukrepa, ki občinam omogočata reševati prostorsko stisko v vrtcih s podaljševanjem obdobja za doseganje minimalne notranje površine na otroka do leta 2017. Posledice takšne neuravnotežene politike nosijo dnevno na svojih plečih vzgojiteljice skupaj z otroki v vrtcih na premajhnih površinah. Pomembno vprašanje v tem trenutku je, kaj pomeni zmanjševanje razpoložljivih površin v vrtcu oz. povečevanje števila otrok na skupino za kakovost bivanja in izvajanje dejavnosti. Ali morda obstajajo doslej neraziskani vplivi gneče v prostoru na dejavnost predšolske vzgoje ali celo na zdravje otrok in zaposlenih? Gre recimo za izjemno pomembno vprašanje kvalitete notranje zračne klime, ki se pri enakem volumnu igralnic in povečanem številu otrok zagotovo spremeni. Ali za vprašanje morebitne povečane obremenjenosti s hrupom v notranjih prostorih vrtca, saj stavbe vrtca (in šole) tudi z akustičnega vidika doslej niso bile predmet resne strokovne obravnave na sistemski ravni. Po nekaterih informacijah ponekod tovrstne vplive že spremljajo, vendar ne sistemsko. Vsekakor menim, da bi za načrtovanje in uveljavljanje premišljene investicijske politike potrebovali tudi odgovore na ta vprašanja.

V zvezi z razpoložljivimi površinami v vrtcu, naj navedem še nekaj hitrih izračunov, narejenih na podlagi javno dostopnih podatkov ter primerjavo z osnovnimi šolami v šolskem letu 2014/15. Po podatkih iz *Dolgoročne strategije za spodbujanje naložb energetske prenove stavb* znaša površina stavb vrtcev v RS skupaj 356.000 m². Po podatkih SURS je bilo lani vpisanih v vrtce 84.750 otrok, kar pomeni, da je imel v RS lani otrok v vrtcu v povprečju na razpolago 4,20 m². Seveda to niso notranje igralne površine, ki naj bi po pravilniku za vrtce znašale najmanj 3 m² na otroka. Gre za površine vrtca v celoti, te pa bi morale po pravilniku za vrtce znašati najmanj 7,1 m² na otroka, kar pomeni, da pri vpisu 84.750 otrok v vrtce glede na minimalni površinski normativ iz veljavnega pravilnika zanje manjka več kot 245 tisoč m² površin. Če te površine prevedemo v stavbe za 6-oddelčni vrtec, ki naj bi po pravilniku obsegal 940 m², manjka danes v RS glede na število vpisanih otrok po golem izračunu 261 stavb 6-oddelčnih vrtcev.

Za primerjavo navajam še analogne podatke za osnovno šolstvo: po teh podatkih znaša površina stavb osnovnih šol v RS skupaj 2.017.000 m²; v osnovne šole je bilo lani po podatkih MIZŠ vpisanih 167.361 učencev. To pomeni, da je bilo v RS lani v osnovnih šolah razpoložljivih v povprečju 12,05 m² na učenca, kar skoraj 3-krat presega povprečno velikost prostora, ki ga ima na razpolago otrok v vrtcu. Pri osnovnih šolah so sicer v te površine vključene tudi telovadnice, vendar je nesorazmerje kljub temu nedopustno, saj tudi vrtcem pripadajo športne površine. Razmerje bi se po primerjalnem izračunu smernic MIZŠ (največ 10,68 m²/učenca v šoli : 7,10 m²/otoka v vrtcu) smelo v povprečju gibati največ 3 (šola) : 2 (vrtec). Dejanska razlika v razpoložljivih površinah pa danes kaže povprečno razmerje 3 (šola) : 1 (vrtec) po izračunu (12,05 m²/učenca v šoli : 4,20 m²/otoka v vrtcu). Menim, da bi morali imeti izračunano nesorazmerje za kazalnik, nesprejemljiv z vidika zagotavljanja enakih možnosti – v tem primeru prostorskih možnosti v vrtcih v primerjavi z osnovnimi šolami.

Ob doslej navedenih prostorskih povprečjih v vrtcih in šolah na nivoju države je pomembno tudi vprašanje prostorskih razmerij v posameznem

konkretnem okolju. Tudi ta bi morali podrobneje analizirati, skupaj z demografsko sliko vsakokratne lokacije vrtca ali šole. Logično je, da je v urbanih in primestnih okoljih v primerjavi z ruralnimi območji demografsko nihanje močnejše in hitrejše. To se neposredno odraža pri zagotavljanju prostorskih pogojev za vrtce in šole. Po eni strani obstajajo ekstremna demografska nihanja, kot npr. pospešena demografska rast v preteklih letih v nekaterih občinah, ki jo je izzvala prej neuravnotežena ali morda kar strokovno nesprejemljiva občinska prostorska politika, npr. pospešena gradnja stanovanj za trg brez paralelnega načrtovanja predvidenih učinkov za potrebe v (pred)šolskem prostoru. Po drugi strani so za Slovenijo značilna ruralna območja z nizko demografsko sliko, kjer šolski resor izvaja dosledno politiko ohranjanja majhnih vrtcev in šol. Menim, da gre za eno boljših politik tega resorja, čeprav je – razumljivo – nenehno podvržena kritiki, češ da je neracionalna. Ti očitki prihajajo od predstavnikov urbanih okolij, in po nekaterih mednarodnih kazalcih tudi z vedno novimi zahtevami po večji racionalizaciji, ki naj bi jo zagotovilo zapiranje majhnih šol. Prepričana sem, da je politika ohranjanja majhnih šol in vrtcev, ob hkratnem enakomernem razvoju urbanih okolij, eden pomembnejših temeljev za zagotavljanje socialno naravnane prostorskega razvoja v Sloveniji. Na tej točki bi se morali bolj kot na razvite velike zahodne države nasloniti na dobre šolske sisteme v državah s primerljivo velikostjo, reliefom in poselitvenimi vzorci.

Je pomembno, da se projekte za vrtce izbira na javnih natečajih? Če ja, zakaj? Kaj za vas predstavlja kakovostno arhitekturo vrtca?

Javni natečaj za izbiro strokovno najprimernejših rešitev prostorskih ureditev in objektov, namenjenih vrtcem, je zagotovo primeren in strokovno nujen način za pridobivanje najboljših rešitev, tako glede umestitve stavbe v dano lokacijo kot tudi glede njene zasnove. Pomemben vidik pri natečaju se mi zdi predvsem možnost primerjave, ki jo pridobi investitor z več rešitvami. Prav prepoznanje razlike med njimi je namreč tisti mehanizem, ki z dosledno in s premišljeno strokovno primerjavo omogoča izbiro višje kakovosti prostorskih rešitev. Kot višjo kvaliteto bi pri stavbah vrtcev označila lastnosti stavbe s preprostimi arhitekturnimi rešitvami in karakteristikami, kot so: spoštljivo umeščanje v neposredno naravno in grajeno okolje; dosledno spoštovanje delovanja naravnih fizikalnih zakonov pri osvetlitvi, prezračevanju in akustiki; iskrenost in zadržanost v izboru materialov, oblikovanju in pri barvni obravnavi; možnost doživetja skromnega, hkrati pa iskrivega, radoživega ter otroku razumljivega detajla pri uporabi prostora v vrtcu; odprtost, preglednost in pretočnost notranjih in zunanjih prostorov, ki omogočajo dobro orientacijo; in hkrati zagotavljanje zavetja in umika majhni skupini otrok, tudi posamezniku.

Če naj se vrnem k javnemu natečaju, ne moremo mimo zakonodajnih podlag, potrebnih za pripravo natečajne naloge. Na tem mestu želim opozoriti na velike spremembe, ki so bile v zadnjih 20-ih letih sprejete na področju splošne gradbene zakonodaje, vendar po moji presoji strokovno niso bile dovolj kritično obravnavane. Pojavile so se nove gradbene tehnologije s spremljajočimi vgradnimi sistemi, kar je bilo kot v paketu izjemno hitro privzeto in doslej premalo raziskano. Izrazite odklone pri načrtovanju in gradnji je vnesla zakonodaja o racionalni rabi energije s tendenco po hermetičnem zapiranju stavb, ki je presegla smiselne meje zahtev po tesnjenju fasadnega ovoja. Cilju t. i. nič-energijskih stavb, ki naj bi mu sledili pri gradnjah do leta 2020 ali 2030, je dala zakonodaja z načinom zapisa in obravnave razmerja med naravnim in mehanskim prezračevanjem strukturno prioriteto. To je, kot kaže, večino načrtovalcev prepričalo, da se moramo kar posloviti od naravnega prezračevanja. Gre za zelo veliko spremembo, ki vpliva na bistvene lastnosti stavb, tudi na načrtovanje zasnove stavb in se praviloma uporablja brez resnih predhodnih in nujnih strokovnih premislekov. Govorimo lahko skoraj že o težnji po posnemanju tehnologije gradnje podmornic ali vesoljskih ladij, torej tiste vrste gradnje, ki ščiti človeka pred okoljem, kjer sicer ni mogoče preživeti. Cilj nič-energijske gradnje namreč zadeva tudi vprašanje stopnje zračnega pretoka skozi fasadni plašč, ki ga poganja temperaturna razlika zunanaj-znotraj; gre za pojav, ko kot pravimo, stavba diha. S ciljem nič-energijske gradnje naj bi dihanje stavbe zmanjšali na minimum, po možnosti ukinili, zato pa bi ga nadomestili z mehanskim dovajanjem zraka. Pri gradnji, namenjeni običajnemu bivanju, kamor sodi tudi vrtec, pomeni ta zamenjava po mojem mnenju

absurden korak, ki ukinja eno temeljnih nalog arhitekturne stroke, namreč skrb za zagotavljanje ustrezne notranje zračne klime z iskanjem smiselnih arhitekturnih rešitev v skladu z zunanjimi mikroklimatskimi pogoji. Gre za način gradnje, ki ga človeštvo pozna, vse odkar gradi svoja bivališča. Kaže pa, da smo soočeni s trenutkom, ko ponuja tehnološki napredek nekaj drugega kot tisto, kar zares potrebujemo za običajno bivanje.

Pri zakonskih podlagah za gradnjo vrtcev (in šol) je zato nastala vrzel, tudi neskladja in konfliktna situacije, ki jih šolski resor še ni uspel zadovoljivo zaznati, obravnavati, kaj šele ustrezno uskladiti. To stanje se odraža na vseh ravneh, od načrtovanja in gradenj do zdaj že opaženih negativnih vplivov na kakovost bivalnega okolja, kot so poslabšanje zračne klime v igralnicah ali že zaznani škodljivi učinki, povišanje koncentracij radona v vrtcih in šolah, katerih lokacije je vse več. Uporabniki v vrtcih nam tudi sporočajo, da jim novodobni graditelji in upravitelji stavb vrtcev omejujejo, celo prepo-vedujejo odpiranje oken, ponekod jih celo sploh ni več mogoče odpreti. Skoraj neverjetno je, da je nastopil čas, ko se moramo boriti za ohranitev naravnega prezračevanja oz. za pravico do odpiranja oken v igralnici vrtca, da moramo opozarjati na najpreprostejši ukrep zagotavljanja zdrave notranje zračne klime, ki pomeni hkrati pomemben del dnevne rutine v vrtcu. Odpreti okno pomeni trenutek učenja o pravilnem ravnanju, pomeni pa tudi eksistenčno izjemno pomemben stik z zunanostjo pri bivanju v prostoru. Tega se morda doslej nismo dovolj zavedali, saj si je težko predstavljati kaj bolj samoumevnega, kot odpreti okno, ko zaznamo, da je to potrebno. V zvezi s tem vprašanjem bi si želela na ministrstvu široko in poglobljeno interdisciplinarno strokovno razpravo.

Skratka, v državi z zavidljivo pestrostjo naravnega okolja, z biotsko raznovrstnostjo, pripoznano v svetovnem merilu, obstaja absurdna težnja po zapiranju otrok in odraslih v zrakotesne, hermetično zaprte in pretesne hiše z mehanskim dovodom zraka preko nadvse sofisticiranih sistemov – po besedah vzgojiteljic so v stavbe vrtcev vgrajene *Nasa postaje*, s katerimi imajo vrtci nepopisne težave. Zato sistemi pogosto ne delujejo.

Tudi pri odmerjanju zunanjih igralnih površin vrtcev se pogosto najde kup razlogov za opustitev načrtovanja zadostnih površin glede na zmogljivost vrtca. Obenem pa se pri odmerjanju zemljišč daje prednost načrtovanju npr. velikih parkirnih površin, še vedno najdemo dovolj razkošnih površin za namen nakupovalnih centrov ali podobnih potrošniških hramov. Opravka imamo z nasploh skrajno neuravnoteženo politiko gradnje in urejanja prostora. Zato menim, da je naloga šolskega resorja, da prav v primeru načrtovanja vrtcev, javnih zgradb za institucionalno vzgojo najmlajših, pristopi k boljšim sistemskim rešitvam, k bolj poglobljeni in preiščeni obravnavi, čeprav gre za občinsko pristojnost.

Po drugi strani se sprašujem, zakaj v naši državi ne znamo (ali nočemo) zmanjšati vplivov resničnih onesnaževalcev okolja, npr. pretiran osebni in tranzitni promet, ali zakaj ne znamo (ali nočemo) obrzdati največjih energetskih porabnikov in onesnaževalcev, npr. industrijo aluminija. Se morajo zares prav pri vrtcih združiti vsakršne težnje po racionalnosti in »racionalnosti«? Te imajo, kot kaže, vse pogostejše za posledico absurde izvedbe sodobnih gradenj vrtcev. In vse to se dogaja v imenu racionalne rabe energije ter zmanjševanja toplogrednih plinov zaradi spoštovanja evropskih direktiv, kot nam pojasnjujejo zagovorniki evropskih usmeritev.

Koliko ima MIZŠ vpliva na končne objekte vrtcev z vidika njihove podobe, izbire materialov in oblikovanja?

Strokovna služba MIZŠ sodeluje pri projektih vrtcev, ki so bili izbrani na razpisu za sofinanciranje, vendar se občine ali načrtovalci obračajo na nas tudi direktno za projekte, ki niso v programu. V vsakem primeru gre za t. i. usklajevanje projekta, ki pa se dogaja v zelo omejenem obsegu, saj so občine kot investitorji pri načrtovanju vrtcev avtonomne. To je tudi razlog, da MIZŠ pravzaprav nima pregleda, koliko gradenj vrtcev izvajajo na območju cele Slovenije in kakšne te gradnje so.

Če sprašujete o vplivu MIZŠ na končne objekte vrtcev z vidika njihove podobe, izbire materialov in oblikovanja, moram reči, da gre za tisti del arhitekturne obravnave, ki je praviloma prepuščen sodelovanju med arhitektom in investitorjem. Morda je prav, da obstaja ločnica med tem, kar lahko prispeva strokovna služba MIZŠ, ter avtonomnim delom arhitekta, ki mora sodelovati z investitorjem. Menim pa, da bi v sedanjih situaciji, ko smo soo-

čeni s precejšnjimi sistemskimi dilemami glede gradenj nasploh, moral šolski resor privzeti večjo vlogo tudi na tem področju. Moral bi vzpostaviti razvojno službo, ki bi sistematično analizirala stanje na terenu, sledila problematiki ter v sodelovanju s strokovnjaki za posamezna področja predlagala dopolnitve oz. drugačne sistemske rešitve.

Dober začetek in prvi korak k temu cilju je bil zagotovo zastavljen na strokovnem seminarju *Arhitektura in gradnja vrtcev*, ki je potekal na MIZŠ 18. decembra 2014; v sklopu seminarja je bil podan predlog, naj se imenuje ter vzpostavi nacionalna skupina, ki bo pripravila smernice za načrtovanje in gradnjo vrtcev v Sloveniji. Ta dogodek je tako rekoč »ujel za rep« in obeležil 60. obletnico posveta *Od stare k novi šoli*. Takratni posvet je potekal leta 1954 v organizaciji Društva arhitektov in Ljubljani ob udeležbi povabljenih strokovnjakov s treh ključnih strokovnih področij, ki se srečajo v stavbi šole: pedagogov, zdravnikov in arhitektov. Prispevki s posveta o gradnji sodobne šole pa so bili objavljeni v reviji *Arhitekt* 12/13/1954.

Seminar *Arhitektura in gradnja vrtcev*, po 60-ih letih, je z vsebinskega vidika pomemben mejnik, ki bi ga moral matični resor bolj upoštevati. Pomeni zasuk v pravo smer kot poskus ponovne vpeljave strokovnega razmisleka o (pred)šolskem prostoru, danes v novih okoliščinah. Zamišljen je bil kot začetni seminar v nizu nadaljevanj, zato je bil posvečen stavbam vrtcev, torej »prvem segmentu« šolskega prostora. Menim, da je bil to izjemen dogodek. Lahko bi rekli, da je bil kot pogumna vzporednica tistemu pred šestdesetimi leti, zastavljen v širšem strokovnem kontekstu srečanja filozofije, arhitekture in krajske arhitekture, medicine, pedagogike, psihologije, gradbene fizike in mnogih drugih ved, ki vstopajo danes v prostor vrtca. V prisotnosti seniorjev arhitekture Rotije Badjura, Jožeta Dobrina, Stanka Kristla in Milana Štruklja, načrtovalcev prvih javnih vrtcev na naših tleh, se je razprl tudi v zgodovinsko dimenzijo. Morda smo lahko prav zaradi njihove prisotnosti bolje zaznali današnji trenutek. Ob izjemnih strokovnih prispevkih (razvidnih iz zbornika povzetkov v publikaciji *Arhitektura in gradnja vrtcev*) in vzporednih pestrih razpravah, ki so več kot burile nekatere duhove, smo jasneje zagledali današnjo problematiko načrtovanja in gradnje vrtcev, ki je po moji presoji akutna.

Vzporedno je potekala razstava *Iz malega raste veliko: Pol stoletja slovenskih vrtcev*, avtoric arhitektk Špele Nardoni Kovač in Damjane Zaviršek Hudnik, kustosin galerije Dessa. Ob tem dogodku je s podporo Zavoda za šolstvo RS izšla tudi publikacija *Arhitektura in gradnja vrtcev*, zbornik povzetkov, ki ga je uredila Ksenija Bregar Golobič z Urada za razvoj izobraževanja MIZŠ. Žal za izdajo knjige ni bilo mogoče pridobiti sredstev. Enako se je zgodilo že leta 2009 ob mednarodni konferenci *Šola in trajnostna arhitektura*, ki ga je organiziralo MIZŠ skupaj z OECD. Takrat smo poleg številnih domačih gostili tudi nekatere eminentne tuje avtorje s področja arhitekture in oblikovanja šolskih prostorov, kot sta nizozemski arhitekt Herman Hertzberger in finski arhitekt Juhani Pallasmaa. Tudi tedaj ni bilo mogoče pridobiti finančnih sredstev za izdajo knjige. Tako smo zamudili že dve izjemni priložnosti, da bi prišli do dodatnega, zares bogatega strokovnega gradiva, ki bi lahko spodbudilo razvoj dejavnosti na tem področju.

Kako sodelujete s projektanti vrtcev? In z njihovimi naročniki?

Gre za proces t. i. usklajevanja projekta, ki lahko poteka v katerikoli fazi – od idejne zasnove do izvedbenega projekta. Poskušamo se držati načela, da pri tem procesu sodelujejo vsi, ki se jih projekt dotika, ne le investitor in načrtovalci, temveč tudi predstavniki vrtca ali šole. Glede na to, da je bilo v zadnjih letih zgrajenih veliko vrtcev brez procesa načrtovanja, ki bi ga lahko označili kot sodelovanje, bi bil pravi in prvi razvojni pristop prav enakovredna vključitev vseh, ki jih projekt zadeva. Skratka, pri usklajevanju projektov za gradnjo vrtcev (in šol) bi morali vzpostaviti obvezen proces sodelovanja predstavnikov najmanj treh strani: investitor–načrtovalci–uporabnik. Načrtovani prostor zadeva predvsem uporabnika, v primeru vrtca so to ravnateljice in ravnatelji, vzgojiteljice in vzgojitelji ter starši z otroki. Toda uporabnik danes formalno ni vključen v proces načrtovanja. Vključitev predstavnikov vrtca v načrtovanje je danes odvisno od volje investitorja in/ali arhitekta. Vendar je prav uporabnik v vrtcu tisti člen v procesu načrtovanja, ki ima zagotovo največ izkušenj s prostorom, ker pač v njem biva. Zato ima tudi specifično predstavlo o tem, kakšen prostor potrebuje za predšolsko vzgojno-izobraževalno delo. Dodala bi še, da lahko naj-

brž ravno iz vrtca pridobimo največ neposrednih dragocenih izkušenj in spoznanj o prostoru. Morda celo največ v okviru celotne šolske vertikale, saj je dimenzija bivanja kot »pravega bivanja« v vrtcu gotovo širša od dimenzije bivanja v šoli, ki se usmerja bolj v učenje.

Za vzpostavitev sodelovanja in usklajevanja vseh treh strani je potreben čas. In zanj se moramo boriti. Naj pri tem povem, da smo v pretekle tri razpise za sofinanciranje vrtcev in osnovnih šol vstavili klavzulo o nujnosti usklajevalnega postopka projektne dokumentacije; prepričani smo bili, da bosta tako zagotovljena čas in okolje, potrebna za pripravo kvalitetnega projekta. Prav v tej točki smo imeli kot strokovna služba vedno največje težave s pravnimi in finančnimi vidiki javnega razpisa. Ti predvidevajo zaključene projekte »na zalogo« in ne poznajo procesa premišljenega načrtovanja, ki pomeni tudi spreminjanje. Sam projekt pomeni proces, pomeni razvoj. Brez sprememb ni razvoja projekta. In temu konceptu sledi zakonodaja, ki določa po moji oceni res dobro zapisane potrebne stopnje projektne dokumentacije. Problem nastopi v praksi kratkoročnega proračunskega načrtovanja, kjer je ukinjena ta razvojno časovna dimenzija. Zato se s finančnega in pravnega vidika praviloma vedno pričakuje zaključen projekt, ki se ne spreminja, kljub drugače zapisani zakonodaji o pripravi projektne dokumentacije, ki podpira posamezne stopnje projekta in s tem postopni razvoj.

Na prioritetni listi za investicije je okrog sto vrtcev. Približno polovica projektov predvideva novogradnje, tretjina adaptacije, ostali pa oboje. Kaj pomeni ta prioritetna lista?

Vprašanje se verjetno nanaša na rezultate zadnjega razpisa MIZŠ za sofinanciranje investicij v vrtce v letu 2011. Rezultat razpisa je bila objava prioritetne liste prijavljenih projektov v vrtce, izdelane na podlagi treh razpisnih kriterijev. Med temi je imel največjo težo iz statističnih podatkov izpeljan kriterij pomanjkanja prostora v vrtcih v občini prijaviteljici (možnih 50 % pri točkovanju projekta). Druga dva, manj »težka« kriterija sta zajemala demografsko sliko in stopnjo pripravljene dokumentacije.

Občine so prijavile 87 investicijskih projektov v vrtce v skupni vrednosti 156 mio eur, s pričakovanim deležem MIZŠ v višini 62,4 mio eur. Ker je bilo takrat v proračunu MIZŠ razpoložljivih zgolj 7,4 mio eur, porazdeljenih na tri leta, smo lahko za sofinanciranje izbrali le 11 projektov. Do leta 2015 so se proračunska sredstva v programu sofinanciranja vrtcev tako zelo zmanjšala, da je sofinanciranje podaljšano do leta 2018 in še čez.

Danes, ko gledam nazaj na obdobja priprav zadnjih treh razpisov za sofinanciranje investicij v vrtce (tudi v osnovno šolstvo) v letih 2007, 2008 in 2011, menim, da so bili trije razpisni kriteriji dovolj solidni. Tudi v bodoče bi jih lahko uporabili za izdelavo prioritetnih list investicijskih vlaganj v (pred)šolske objekte. Vsaj dva kriterija (demografska slika in pomanjkanje površin) sta za vrtec res relevantna in bi bila uporabna tudi pri izdelavi dolgoročnih prioritetnih list investicijskih vlaganj, za sestavo t. i. načrta razvojnih programov (NRP), ki je vgrajen v vsak zakon o izvajanju proračuna RS. Veljavna zakonodaja torej že predvideva dolgoročno investicijsko načrtovanje, ki pa ga ne izvajamo! Le zakaj? Investicije brez dolgoročnega načrtovanja (denimo vsaj 8–10 let) so obsojene na propad. Brez dolgoročnosti je vnaprej zapostavljena nujna faza doslednega in korektnega načrtovanja. To pomeni sistemsko ignoriranje dela inženirjev in vseh drugih načrtovalcev. S takšnimi razmerami se še posebej soočamo zadnja leta. Projekte naj bi delali »na zalogo«, kot je pogosto slišati iz ust politikov, željnih investicijskih uspehov. Tako razmišljanje je tuje strokovnemu pogledu, saj v izhodišču prezre celotno časovno, krajevno in socialno razsežnost vpetosti posameznega projekta v lokalno okolje. Prav proces načrtovanja je namreč tista dimenzija, ki lahko pripelje do zares pozitivnega rezultata – seveda pod pogojem, da so vključeni vsi, ki jih projekt tako ali drugače zadeva, ter da sta jim odmerjena ustrezen čas in podporno okolje.

Nova finančna perspektiva predvideva za področje energetike v obdobju 2014–20 obsežne energetske sanacije javnih objektov, kamor sodijo tudi vrtci. Kje vidite prednosti in pasti tovrstnih projektov?

Energetska sanacija obstoječih objektov, ki jo diktirajo evropske smernice, je zagotovo pravilna usmeritev, saj lahko z ustrežno gradbeno obravnavo javnega stavbnega fonda zares prihranimo veliko energije. Bolje lahko

usmerimo javna sredstva ter predvsem bistveno prispevamo k zmanjšanju obremenjenosti s CO₂ ter omejevanju onesnaževanja okolja, ki ga povzroča gradbeništvo. Vendar je usmeritev pravilna le načeloma, kolikor ne bo javno različno izražena pomembna strokovna dilema, kaj pomeni »ustrezna gradbena obravnava« prav v okviru novih finančnih perspektiv, ki imajo v svojem naslovu vedno zapisano zgolj in samo energetiko ter na ta način v izhodišču preozko usmerijo razmišljanje investorjev. Vsi, ki delamo na področju načrtovanja in gradenj, vemo, da je energetika le manjši del »ustrezne gradbene obravnave«; tako so nas učili na fakultetah, tako nam nalaga veljavna zakonodaja. Naša strokovna naloga je celostna obravnava vsakega posameznega objekta, kar pomeni najmanj urbanistična in krajinska obravnava lokacije, statična in protipotresna obravnava, arhitekturna obravnava stavbe s prostorsko organizacijo ter seveda tudi energetska, požarna, varnostna in glede na posebnosti lokacije in objekta še marsikatera druga, npr. ureditev ustreznih evakuacijskih poti, sanacija zaradi povišanih koncentracij radona ali drugih škodljivih vplivov. Načrtovanje javnih gradenj je v bistvu ena pomembnejših preventivnih dejavnosti, namenjenih zagotavljanju javnega zdravja in varnosti.

Skratka, povedati želim, da so razpisi za sofinanciranje energetskih sanacij obstoječih objektov zgrešen cilj, kolikor ostajajo naravnani zgolj na prihranke energije in ne bodo hkrati na sistemski ravni zagotovljena sredstva za celostno gradbeno obravnavo objektov. To bi omogočilo gradnjo, skladno z veljavno zakonodajo. Sredstva, potrebna za celostno gradbeno obravnavo objektov, pa pomenijo bistveno večja investicijska sredstva, kot jih terja zgolj energetska sanacija. Kako in od kod zagotoviti ta večji del nujnih investicijskih sredstev, to je po mojem mnenju v tem trenutku pomembna naloga za politični vrh. Ta mora najprej prepoznati dejanske gradbene potrebe na naših tleh, s pripoznanjem specifičnih razlik v primerjavi z gradbenimi potrebami bogatih vodilnih držav severne in zahodne Evrope, ki diktirajo prioriteto energetskih sanacij. Gre za razlike, povezane z značilno tektonsko sestavo tal na slovenskem ozemlju (potresna ogroženost, plazovitost, hribovitost ipd.). Hkrati bi morali nujno vzpostaviti sodobne gradbene tehnologije, ki bi izhajale iz razpoložljivih naravnih virov lokalnega okolja. Na prvem mestu je prav gotovo vzpostavitev lastne sodobne lesne gradbene tehnologije, ki bi lahko zaradi velikega pomanjkanja prostorskih zmogljivosti v vrtcih ob ustreznem razvojnem impulzu z izvirnimi načrtovalskimi rešitvami veliko prispevala h gospodarnosti in k neodvisnosti.

V lanskem letu sem zato na MIZŠ predlagala razvojno zamisel gradnje lesenih vrtcev v okviru Operativnega programa za izvajanje Evropske kohezijske politike v obdobju 2014–2020 (osnutek 9. 7. 2014). Vendar ta predlog ni bil pripoznan kot razvojni projekt, vreden pozornosti. Prisluhnil pa mu je arhitekt dr. Aleš Vodopivec, profesor na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Skupaj z drugimi fakultetnimi mentorji je v študijskem letu 2014/15 omogočil pripravo celoletnega seminarja Leseni vrtci. To obliko izobraževanja so v okviru posodabljanja študijskega procesa na FA začeli uspešno uvajati že v predhodnem študijskem letu. Seminar je potekal ob široko zastavljenem nizu interdisciplinarnih predavanj za študente vseh letnikov in ob odprtem medmentorskem sodelovanju. (publikacija mag. Anje Planišček: *Vrtci v lesu*, Fakulteta za arhitekturo, 2015).

Zato naj ne bo odveč, če ponovim: Le odločna politična volja z jasno definirano podporo strokovno pravilnim pristopom h gradnjam in upoštevanje dejanskih potreb, kot so tektonske in druge specifične lokalnega okolja, lahko dajeta osnovo za izhod iz naše krize gradbeništva. Diktat evropskih skladov za financiranje zgolj energetskih sanacij je, kot kažejo dosedanje izkušnje, preprosto preglasen in premočan.

Kaj je vloga vrtca?

Kot arhitektka prepuščam odgovor na to vprašanje bolj poklicanim. Ne želim uporabljati tiste, arhitektom tako ljube izjave o »prostoru kot tretjem učitelju« – zaradi spoštovanja, ki ga gojim do pedagoškega poklica in vseh poklicev, posvečenih vzgoji ali izobraževanju. Prostor je seveda pomemben in ima večji vpliv, kot je to videti na prvi pogled. Vendar kot tak ni dovolj. V vrtcu imajo odločilno vlogo odrasli, vzgojiteljice, od katerih je odvisno, kako bo otrok doživel prostor, se od njega in v njem tudi učil. Zato je za arhitekta, za vse načrtovalce pomembno sodelovanje z uporabnikom. Oblikovanje prostora mora biti rezultat dobrega sodelovanja, vse prepogo-

sto pa se dogaja, da arhitekt sam ustvarja prostor za uporabnika. Zato bi se želela na tem mestu posebej zahvaliti za možnost dolgoletnega aktivnega sodelovanja pri razmislekih o dejavnosti in o prostoru v vrtcu filozofinji dr. Evi D. Bahovec, profesorici na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete v Ljubljani, psihologinji Kseniji Bregar Golobič z Urada za razvoj izobraževanja na MIZŠ in vzgojiteljici Darji Rakovič iz vrtca Zagorje ob Savi. V svojem raziskovalnem delu vse tri vztrajno negujejo temo prostora kot eno pomembnejših vzgojno-izobraževalnih tem. Posebej me veseli, da se je uredništvo AB odločilo, da jih kot raziskovalke na področju vrtcev in prostora povabi k sodelovanju pri pripravi te številke revije. To povabilo mi namreč zbuja upanje, da se vzpostavljajo prave strokovne vezi za več poglobljene in interdisciplinarnega sodelovanja v prihodnosti.

Moja izkušnja kratkotrajnega poučevanja na gimnaziji v začetku 1990-ih ter lastno starševstvo, oboje mi daje slutiti neizmernost »nemogočih poklicev vzgojiteljev in pedagogov«. Zato se raje umaknem in poskušam kaj razumeti. Kot mama pa menim, da je vloga vrtca predvsem dajati zanesljivo, kakovostno in široko dostopno oporo družinam pri njihovem vsakdanjem življenju, s spoštovanjem vseh raznolikosti ter negovanjem dostojanstva posameznika.

Zakaj je pomembna javna mreža vrtcev?

Veseli me, da sprašujete po javni mreži vrtcev, saj je ta povezana (poleg vprašanj, ki se dotikajo dejavnosti predšolske vzgoje) s prostorsko problematiko. Najprej direktni odgovor: javna mreža vrtcev je pomembna za starše in otroke zaradi zagotavljanja enakovrednih možnosti in dostopnosti različnih programov predšolske vzgoje, kot podpora pri njihovem vsakdanjem življenju. Menim, da bi moral šolski resor narediti več prav z vidika prostorskega vprašanja javne mreže vrtcev. Pri tem mislim na enotne podlage, ki bi služile občinam kot boljša osnova za načrtovanje mreže vrtcev glede na demografsko gibanje v šolskih okoliših. Gre za segment, ki se dotika občinskih prostorskih načrtov (OPN) in bi ga bilo mogoče na sistemski ravni pripraviti z enotno metodologijo kot podlago za boljše načrtovanje same mreže in prostorskih zmogljivosti vrtcev. Delni poskus takega pristopa je predstavljal razpisni kriterij pomanjkanja prostora v vrtcih v občini, ki smo ga pripravili v naši službi za razpis leta 2011. Mislim, da bi bilo potrebno na tej točki delo nadaljevati. Ker povprečni izračuni kažejo, da na nivoju države ne dosegamo potrebnih prostorskih zmogljivosti, je po mojem mnenju ena pomembnih nalog tega resorja podpreti občine s strokovno poenotenim pristopom.

Še posebej pa je javna mreža vrtcev v tem trenutku pomembna zaradi mnogih družin, ki jih je skupaj z otroki doletela usoda beguncev in iščejo ali bodo iskali zatočišče in oporo v naši državi. Dostopna mreža javnih vrtcev je praviloma prva in verjamem, da tudi prava možnost za vključitev otrok in družine v novo okolje. Vrtci so že v preteklosti odigrali izjemno pomembno vlogo, npr. pri vključevanju otrok beguncev v času vojne na tleh bivše Jugoslavije. V bodoče bodo imeli še večjo odgovornost pri vključevanju begunskih otrok in družin iz še oddaljenejših okolij v naše socialno okolje. Posebno pozornost in dodatno podporo potrebujejo tudi zaradi tega vidika, ki je prav danes žal ponovno aktualen. Vendar vrtci in občine pri tem poslanstvu potrebujejo več podpore države.

Po čem se zgledujejo normativi? Na kakšni podlagi se jih spreminja? Kakšna je zgodovina slovenskih normativov za vrtce?

Vprašanje se nanaša na *Pravilnik o normativih in tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca* (pravilnik o vrtcih), ki daje arhitektom temeljne smernice pri načrtovanju vrtca. Iz neuradno prečiščenega besedila št. 5 (gl. UI RS) je razvidno, da je bila prva verzija sprejeta 19. 8. 2000, spremembe in dopolnitve pa so bile sprejete petkrat: v letu 2005, dvakrat v letu 2008 ter v letih 2010 in 2013.

Prva različica veljavnega pravilnika o vrtcih je nastala na podlagi publikacije *Standardi in normativi za družbeno vzgojo in varstvo predšolskih otrok* (Skupnost otroškega varstva Slovenije 1982). Ugotovimo lahko, da se temeljna izhodišča za načrtovanje vrtcev od leta 1982 niso bistveno spremenila. Razlika je npr. v statusu večnamenskega prostora, ki sodi danes med t. i. normativne površine, takrat pa je pomenil nadstandard. Ali pa v priporočeni velikosti igralnice, ki lahko meri po veljavnem 21. členu 50 m², ne sme pa biti manjša od 42 m². Vendar pri odločitvi o povečanju površine

igralnice ali pri drugih podobnih dilemah glede sprememb prostora v vrtcu pogrešam jasno definirano strokovno analizo obstoječega stanja. Šele ta bi pokazala, katere prostorske rešitve so dobre in katere slabe. Potrebovali bi tudi mednarodne primerjave, metodološko sorodne pristopom h kurikulumnim spremembam konec 1990-ih. Šele na podlagi teh spoznanj bi bilo mogoče pripraviti predloge sprememb, ki bi jih morali obravnavati interdisciplinarno. Poleg tega je pri ukvarjanju s prostorskimi problemi zelo pomembna grafična ponazoritev, ki zahteva drugačno branje kot npr. besedilo v pisni obliki. Menim, da brez grafičnega prostorskega branja ni mogoče pripraviti ustreznih sprememb prostorskih normativov za vrtce. Zgolj besedni zapis povečanja igralnice na 50 m² sicer potrjuje, da igralnica s 42 m² ne ustreza več sodobnim potrebam za eno skupino otrok, vendar se na ta način problem rešuje zgolj deloma. Ena pomembnih vprašanj bi bilo na primer, ali je t. i. garsonjerski tip igralnice še primeren za izvajanje sodobnega vzgojno-izobraževalnega procesa v vrtcu.

Če povem še drugače: posebej pri stavbah vrtcev je potrebno določiti zmogljivost stavbe. To pomeni, da je treba določiti največje število otrok, ki jih vrtec lahko sprejme glede na obstoječe prostorske pogoje. To doslej kot sistemska rešitev ni bilo mogoče, mislim pa, da je določitev zmogljivosti stavb VIZ, posebej vrtcev v konkretnih razmerah, ena izmed bodočih specifičnih nalog tega resorja.

Kaj pričakujete od novega pravilnika?

Pravilnik za gradnjo vrtcev bi sodil najprej med gradbene predpise v strukturi naše zakonodaje, torej v okvir *Zakona o graditvi objektov* (ZGO) in ne v okvir *Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja* (ZOFVI) ter *Zakona o vrtcih* (ZVrt), kamor sodi veljavni *Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca*. To je prvi pravni zaplet in ovira.

Obstoječi ZGO v 9. členu jasno določa, da se z gradbenimi predpisi za posamezne vrste objektov opredelijo njihove tehnične značilnosti; tako naj bi ugotovili, ali ti objekti glede na svoj namen izpolnjujejo eno, več ali vse bistvene zahteve. V nadaljevanju je naštetih šest bistvenih zahtev in za stavbe vrtcev velja, da morajo biti izpolnjene vse: (1) mehanska odpornost in stabilnost, (2) varnost pred požarom, (3) higienska in zdravstvena zaščita in zaščita okolice, (4) varnost pri uporabi, (5) zaščita pred hrupom, (6) varčevanje z energijo in ohranjanje toplote.

Nato je v prvi alineji (2) odstavka 10. člena ZGO že predvideno, da gradbene predpise, ki se nanašajo na stavbe, izdaja minister, pristojen za prostorske in gradbene zadeve, popoln predlog takšnega predpisa pa lahko posreduje tudi pristojni resorni minister, v katerega delovno področje sodi posamezna vrsta stavb.

Veljavna gradbena zakonodaja v ZGO torej že omogoča, da šolski resor pripravi predlog gradbenih predpisov oz. tehnične smernice, ki so specifične za stavbe vrtcev in šol. Naloga šolskega resorja pa je, da najprej prepozna dimenzije te potrebe, imenuje ustrezno strokovno delovno skupino, ki bo kos takšni nalogi, ter ji omogoči čas in podporno okolje, da bo svoje delo lahko opravila.

Kakšna je/bo vloga komisije za prenovo pravilnika vrtcev?

Predlog, naj se imenuje ter vzpostavi nacionalna skupina za pripravo smernic za načrtovanje in gradnjo vrtcev v Sloveniji (podan na strokovnem seminarju *Arhitektura in gradnja vrtcev* na MIZŠ decembra 2014), doslej še ni bil realiziran. Kolikor vem, je problem spet v zagotavljanju potrebnih finančnih sredstev. Zunanje strokovnjake je treba namreč plačati. In prav je tako. Vendar je bila namera ministrstva na seminarju javno izražena in zato lahko upravičeno pričakujemo njeno uresničitev.

Že februarja 2015 je bila ustanovljena 11-članska delovna skupina za prenovo pravilnika. Naloga te skupine je, da »preveri ustreznost veljavnega pravilnika o vrtcih ter v primeru ugotovitev o večjih odstopanjih sedanjih rešitev od spoznanj stroke in prakse pripravi novo besedilo pravilnika najkasneje do konca leta 2015«. Sestavljena je iz predstavnikov MIZŠ (4), skupnosti vrtcev (2), skupnosti občin (3), zdravstvenega inšpektorata (1) in Ministrstva za okolje in prostor (1).

V delovno skupino, ki je imela doslej pet srečanj, sem imenovana tudi sama. Pozdravljam odločitev, da je pravilnik potreben sprememb, težje pa

soglašam z načinom pristopa, ki preprosto sledi branju členov pravilnika. S tem pristopom nekritično sprejemamo pravilnik kot tak, njegova struktura in pravna umeščenost nista postavljeni pod vprašaj. V tekoči obravnavi so pisno zbrane pripombe skupnosti vrtcev in občin, kar je dobra osnova za spremembe, vendar to ni dovolj. Opozorila o večjih odstopanjih, npr. izračunan kazalnik povprečnega pomanjkanja prostorskih zmogljivosti v vrtcih ali vprašanje prezračevanja pri sodobni gradnji vrtcev, so bila sicer tudi že večkrat tema burnih razprav. Toda doslej v zapisnikih niso niti evidentirana. Zagotovo so to vprašanja, ki v okviru delujoče skupine ne morejo biti deležna ustrezne obravnave. Bojim pa se, da zato sploh ne bodo evidentirana kot »večja odstopanja sedanjih rešitev od spoznanj stroke in prakse«. Moja naloga je torej doseči navedbo v zapisniku, da smo v okviru delovne skupine ugotovili in obravnavali tudi večja odstopanja, ki morajo postati predmet širše strokovne obravnave.

Ali MIZŠ predvideva posebna izobraževanja za arhitekte s področja pedagogike, potreb otrok in načrtovanja vrtcev? In izobraževanja za ravnatelje o kakovostnih prostorih?

Težko bi s svojega mesta odgovorila na to, kaj predvideva ministrstvo na področjih, o katerih sprašujete. Iz dosedanjih odgovorov je mogoče razbrati, da v okviru ministrstva na temo načrtovanja, gradenj ali nasploh prostora v vrtcih (ali šolah) ne obstaja skupna enoznačna vizija ali razvojna tendenca. Obstajajo dolgoletna posamezna strokovna prizadevanja in opozarjanje, da je potrebno k temi pristopiti sistemsko, interdisciplinarno. Naštem pa lahko nekaj pomembnih aktivnosti in odmevnih dogodkov na temo arhitekture vrtcev in šol, ki so rezultat omenjenih posameznih prizadevanj na ministrstvu: najprej izdajo knjige Maje Ivanič in Špele Kuhar iz leta 2008 *Sodobna arhitektura šol v Sloveniji 1991–2007*; potem mednarodno konferenco *Šola in trajnostna arhitektura*, ki jo je ministrstvo organiziralo v sodelovanju z OECD leto kasneje (2009). V nadaljevanju je bil omogočen raziskovalni projekt v letih 2010–2012 *Arhitektura šolskega prostora v funkciji prikrita kurikula* (izvajalec Pedagoška fakulteta UP v sodelovanju s Filozofsko fakulteto UL), katerega osrednji del je bil leta 2012 objavljen v posebni tematski številki *Sodobne pedagogike Arhitektura v šoli, šola v arhitekturi*. Konec leta smo 2014 izpeljali omenjeni strokovni seminar *Arhitektura in gradnja vrtcev*, ki bi lahko pomenil novo prelomnico v bolj sistematičnem in celovitejšem pristopu k urejanju tega posebnega področja. V letu 2015 velja omeniti poleti zaključeni ESS projekt, katerega namen sta evidentirati šolske objekte in ovrednotiti prilagoditev fizičnega prostora učencem s posebnimi potrebami (nosilec projekta 2013–15 je bil Geodetski inštitut Slovenije), ter tudi zgodovinsko pomembno potujočo razstavo *Iz malega raste veliko - pol stoletja slovenskih vrtcev* (organizatorja galerija Dessa in Zavod za šolstvo). Vseeno torej ne morem reči, da ministrstvo za to posebno področje v razvojnem smislu v zadnjih letih ni postorilo ničesar. Nasprotno, trdim, da omenjene aktivnosti predstavljajo še kako pomembne prispevke in prave mejnike. Vendar ostajajo zaenkrat nepovezani, v času razpršeni, tudi zato morda bolj kot ne pozabljeni, osamljeni, neustrezno dokumentirani ali nadgrajeni (npr. s publikacijami). Predvsem pa vsi ti prispevki niso uporabljani, vgrajeni v sistem (ministrsko investicijsko službo, ministrsko razvojno službo).

Odnos do arhitekture kot stroke znotraj ministrstva mi vzbuja vtis občasne koristnosti, ko gre za konkretne rešitve, vendar ni zaželeno, da bi z arhitekturnega vidika odpirali dileme ali opozarjali na resne sistemske probleme, ki zadevajo med drugim tudi vprašanje smiselne uporabe evropskih direktiv. Bojim se, da je to razlog, zakaj ministrstvo kot pristojni resor doslej še ni ustanovilo nacionalne skupine za pripravo smernic za načrtovanje in gradnjo vrtcev, ki bi vključevala kompetentne strokovnjake, kot denimo v primeru strokovnega sveta za izobraževanje v obdobju uvajanja devetletnega šolanja. Večkrat omenjam vzporednico s strukturo, ki je bila postavljena za kurikularno prenovalo konec 1990-ih. Področje arhitekture in gradnje vrtcev in šol bi potrebovalo podoben nacionalni strokovni svet. Šele tako bi se lahko na ravni države resno lotili tudi prostorskega vprašanja v vrtcih in šolah.

Zakonodaja narekuje, da morata biti za vpis v razvid javno veljavnih programov vrtca ali šole izpolnjeni dve paralelni zahtevi: zagotavljanje ustreznih kadrovskih in prostorskih pogojev. Mehanizmi za izpolnjevanje prve zahte-

ve – zagotavljanje ustreznih kadrovskih pogojev – so vzpostavljeni, medtem ko so mehanizmi za zagotavljanje druge zahteve – zagotavljanje ustreznih prostorskih pogojev – prepuščeni razmeram, ki sem jih skušala opisati.

Kaj bi bilo na tem področju še mogoče/potrebno storiti? Kakšen je dejanski vpliv ministrstva na »arhitekturo, ki vzgaja«, torej na prostorski vidik prikrita kurikula?

Nekaj odgovorov na prvo vprašanje sem, vsaj upam, že podala. Glede drugega vprašanja je morda najbolje, da bralce napotim na prispevek *Kurikularna prenova vrtcev: prostor kot integralni del (prikrita) kurikula* avtorice Ksenije Bregar Golobič, ki izpostavlja za naše okolje nov pomen prostora. Prispevek je objavljen v pričujoči publikaciji AB in razkriva doslej premalo raziskane pomene prostora, ki so vgrajeni v potek vsakdanjega življenja in dela v vrtcu ali šoli. Ponudi tudi nekaj zgornjih rezultatov ovrednotenja prostora v vrtcu. To so obenem obče veljavne vsebine, ki širše zadevajo vsakršno bivanje v prostoru, zato bi morali biti arhitekti pozorni nanje. Menim, da bi morala biti tema »prostor kot del (prikrita) kurikula« vključena tudi v študij arhitekture kot relevantno stično področje s humanističnimi vedami.

Ob vprašanju, kaj bi bilo še potrebno storiti, lahko znova poudarim, da potrebujemo pravilno usmerjeno implementacijo veljavne gradbene zakonodaje ter dopolnitve tehničnih predpisov, ki so specifični za stavbe VIZ. Naštela bi vsaj tri pomembne specifične lastnosti, ki bi jih morali posebej obravnavati ob stavbah vrtcev in šol: osvetlitev, prezračevanje in akustika. Pri ugotavljanju vseh drugih posebnih lastnosti (pred)šolskih stavb, ki narekujejo pripravo ustreznih tehničnih smernic, pa potrebujemo razvojno strategijo načrtovanja in gradenj vrtcev (in šol).

Zato potrebujemo jasno podporo političnega vrha, ki bo razumel in znal zagovarjati resnične gradbene potrebe glede na tektonsko sestavo tal in klimatske pogoje v Sloveniji. Potrebujemo, skratka, odločno politično voljo, ki bo vzpostavila in ustrezno podprla delovanje nacionalne delovne skupine ter bo sposobna uveljavljati rezultate njenega dela tudi v primeru odstopanj od privzetih gradbenih tendenc iz bogatih zahodnih držav. Te namreč preko evropskih finančnih skladov narekujejo način gradnje, prilagojen svojim lastnim interesom.

Lektorirala: Martina Soldo